

Taalontwikkeling door onderzoekend leren binnen thema's

Door samen te onderzoeken breiden leerlingen hun kennis uit en vergroten ze zowel hun taalvaardigheid als hun 21^e eeuwse vaardigheden. In het kader van een meerjarig onderzoek van het Lectoraat Taalgebruik & Leren van de NHL Hogeschool voeren leerlingen van zeven scholen twee keer per jaar een onderzoeksproject uit naar aanleiding van een thema. De auteurs beschrijven hoe je leerlingen onderzoekend kunt laten leren met voorbeelden uit de nieuwe projectmap rond de Kinderboekenweek.

Onderzoekend leren is een didactiek waarbij wordt uitgegaan van echte vragen van leerlingen. In een onderzoekje gaan de leerlingen samen op zoek naar oplossingen of antwoorden op hun vragen en doen aan het eind van hun zoektocht gezamenlijk mondeling en/of schriftelijk verslag van hun ontdekkingen.

Achtergronden taalontwikkeling en onderzoekend leren

Deze manier van werken sluit aan bij de ideeën van de Canadese onderzoeker Bereiter (2002), die pleit voor een schoolomgeving waarin leerlingen kunnen leren omgaan met kennis, door ze vanuit nieuwsgierigheid vragen te laten beantwoorden en gezamenlijk op onderzoek te laten gaan. Deze benadering gaat in tegen onderwijsvormen waarin leerlingen slaafs de methode en de leraar volgen. Bereiter stelt namelijk terecht dat we in de toekomst mensen nodig hebben die vaardig zijn in het omgaan met kennis. Het overleg tussen leerlingen in de klas kan daarbij een belangrijke rol spelen. We weten inmiddels dat je leerlingen kunt leren

op zo'n manier te overleggen, dat het bevorderlijk is voor hun taal- en denkontwikkeling (Mercer & Littleton, 2007). Als leerlingen leren overleggen, ontwikkelen ze een sociale vaardigheid die belangrijk is voor hun functioneren in de 21^e eeuw. Bovendien leren ze dat het voeren van een dialoog een manier kan zijn om problemen op te lossen, kennis te delen en op te bouwen.

Met deze ideeën over leren als uitgangspunt werken we binnen het Lectoraat formats voor onderzoeksprojecten voor de midden- en bovenbouw uit, waarmee we leraren willen ondersteunen om op deze manier met leerlingen aan het werk te gaan. Deze formats geven leraren een handvat om leerlingen in onderzoeksprojecten gezamenlijk hun eigen vragen te laten beantwoorden. Het overleg tussen leerlingen wordt ingezet als effectieve wijze om kennis te construeren. Bovendien ontwikkelen leerlingen op een functionele manier mondelinge en schriftelijke taalvaardigheden.

Onderzoek doen in fasen

De leerlingen doen met elkaar zo zelfstandig mogelijk onderzoek. De meeste scholen voeren de onderzoeksprojecten uit in drie tot vier weken, waarbij leerlingen bij voorkeur dagelijks aan hun onderzoek kunnen werken. Daarbij worden leraren ondersteund door de formats in projectmappen, met daarin voorbeelduitwerkingen van onderzoek binnen een thema.

De onderzoeksprojecten worden opgebouwd in de volgende stappen:

1. Oriëntatiefase: de leerlingen oriënteren zich (klassikaal) op het thema aan de hand van verschillende met het thema verbonden bronnen (ankers), zoals filmpjes, boeken, voorwerpen, klassengesprekken of excursies. Binnen het kinderboekenthema 'Feest' kun je daarbij denken aan voorwerpen of afbeeldingen die te maken hebben met feesten uit verschillende culturen, of verhalen of muziek waarin het thema feest gestalte krijgt.
2. Planningsfase: de leerlingen bedenken in groepjes onderzoekbare vragen (stap 1) en vervolgens maken ze een plan om het onderzoek te gaan uitvoeren (stap 2). Onderzoeksvragen in de Kinderboekenweek zouden kunnen zijn hoe een lasershow werkt, welke verschillende rituelen er bestaan rond religieuze feesten in verschillende landen, welke historie een bepaald lokaal volksfeest heeft of wat kenmerken zijn van feestmuziek.
3. Uitvoeringsfase: de leerlingen verzamelen informatie om hun onderzoeksvragen te beantwoorden, bijvoorbeeld enquêtes, boeken en internet. In de Kinderboekenweek interviewen de kinderen bijvoorbeeld een evenementenorganisator. Overleg over de gevonden informatie in verschillende bronnen is een belangrijke stap in de kennisverwerving over het onderwerp.

Samen lezen, samen leren

Twee kinderen uit groep 4/5 doen onderzoek naar de werking van sluisen. Ze hebben zelf een bezoek gebracht aan een zeesluis. Terug in de klas lezen ze in een Junior Informatieboekje over het werk van de sluiswachter. Je ziet dat de twee kinderen hier heel mooi de informatie uit het boekje koppelen aan wat ze gezien hebben bij hun bezoek aan de sluis, en ze gaan er ook nog op verder. In overleg bespreken ze – al tekenend – de werking van de sluis. Doordat ze hier samen aan het lezen zijn, en tijdens het lezen als het ware een inhoudelijk gesprek hebben over het onderwerp, komen ze samen tot meer begrip van de werking van sluisen.

4. Presentatiefase: de leerlingen bedenken welke presentatievorm (muurkrant, filmpje, voorstelling, krant, boekje, tentoonstelling, etc.) het beste bij hun onderzoek past, bereiden het voor en presenteren het tenslotte. Dat kan binnen de klas of in breder verband, dus ook aan alle medeleerlingen en/of ouders. Kinderen die nu weten hoe een lasershow werkt, kunnen de werking illustreren met behulp van echte laserslichten!
5. Evaluatiefase: de leerlingen kijken samen met hun leraar terug op het onderzoek, waarbij zowel het proces (het voorbereiden en uitvoeren van het onderzoek) als het product (de uitkomsten en de presentatie er van) aan bod komen. In de evaluatiefase bedenken de leerlingen wat ze een volgende keer misschien anders zouden aanpakken. Hebben jullie voldoende antwoord gekregen op de onderzoeksvraag? Wat ging er goed bij jullie samenwerking?

Ondersteuning voor leraar en leerlingen

Met de formats bieden we leraren voor elke fase ondersteuning door hulp te bieden bij de stappen die leerlingen zetten. Dat blijkt voor deelnemende leraren erg fijn te zijn, omdat het inspireert en houvast biedt. Ondanks dat het voor sommige leraren niet altijd eenvoudig is om de balans te vinden tussen sturen en vrijheid geven, merken ze dat gezamenlijk onderzoek de leerlingen motiveert en prikkelt tot mooie initiatieven. Om leerlingen ruimte te bieden zoveel mogelijk zelfstandig in groepjes te werken en hen daarin toch te begeleiden hebben we hulpkaarten voor leerlingen en didactische kaarten voor leraren ontwikkeld. De *didactische kaarten* voor leraren bevatten suggesties om leerlingen te begeleiden bij bijvoorbeeld het ontwikkelen van een goede, onderzoekbare vraag, bij het samenwerken en bij de andere functionele taalactiviteiten die in een project kunnen voorkomen. De *hulpkaarten voor leerlingen* zijn kaarten die leerlingen tijdens hun on-

L12: ja nou (*wijst in het boekje*) hier staat iets onder heel klein

L11: (*leest*) het openen en sl

L12: (*leest mee*) de sl (.) sluiten

L11: (*leest*) sluiten

L12: (*leest*) van de sluisdeuren gaat bij kleine sluisen met de hand

L11: (*leest zachtjes mee*) van de sluisdeuren

L12: (*leest en wijst met vinger mee in boek*) dan draait de sluiswachter aan een wiel of aan een grote slinger en bewegen de deuren bij (.) bij grote en bij moderne sluisen gaat het met een motor (.) een sluiswachter van een grote moderne sluis hoeft nauwelijks naar buiten

L11: nou die wij

L12: (*leest*) hij houdt alles via beeldschermen in de ga (*stopt met lezen*) Ja dat hebben we-

L11: ja maar wij hebben ook een kleine moderne hebben ze daar

L12: ja wij hadden een HELE grote met nog zo een twee (*tekent in schriftje*) [en dan hier ook nog

L11: [ja maar die kleine

L11: maar die kleine ook eigenlijk

L11: ja maar daar zat dus nog een deur ingeklapt

L12: ja hier zat nog een deur tussen maar bij die kleine was het zo! (*tekent*)

L11: ja en dan zat hier nog ergens een deur of zo (*wijst op tekening*)

L12: nee da da

L11: well weet je nog (0,5)

L12: oh! wacht ik teken het wel even (*slaat bladzijde schrift om*) kijk zo werkt eigenlijk een-

L11: en er zat ook nog een deur ingeklapt eigenlijk

derzoek kunnen gebruiken. Daarop staan bijvoorbeeld aanwijzingen hoe ze samen een onderzoeksvraag moeten maken, een interview kunnen voorbereiden en afnemen, of hoe zij kunnen samen lezen en zo informatie opzoeken. De hulpkaarten krijgen een prominente plek in de klas en zijn daarmee altijd beschikbaar.

Wat levert werken met dit format op?

Leerlingen zijn erg gemotiveerd om met hun eigen vragen aan de slag te gaan en ze zetten allerlei taalvaardigheden in om antwoorden op hun vragen te vinden. Een mooi voorbeeld hiervan is te zien in een gesprekje tussen leerlingen die tijdens een project bezig zijn om de inhoud van een tekst te begrijpen en te verwerken in interactie met elkaar (zie kader hierboven).

Om de vragen te beantwoorden werken leerlingen aan verschillende mondelinge en schriftelijke taalvaardigheden, zoals: overleggen en discussiëren, leesvaardigheden, informatievaardigheden (zoals zoeken op internet en informatie uit meerdere bronnen combineren), schrijfvaardigheden, maar ook bijvoorbeeld interviewen. De hulpkaarten zijn daarbij een belangrijk hulpmiddel en wanneer een leraar merkt dat meer leerlingen moeite hebben met bepaalde onderzoeksvaardigheden, biedt hij daar extra ondersteuning aan.

De leraren merken dat veel leerlingen vanuit hun enthousiasme ook thuis aan de slag gaan met het project en dat ouders ook meer betrokken raken bij het onderwijs.

Leraren zijn enthousiast over de didactiek van samen onderzoekend leren. Opvallend

Doe maar netjes praten.

Vanaf het moment dat je vader of moeder bent neem je je plechtig voor om alles, werkelijk alles te doen om je kinderen als fatsoenlijke jonge mensen op te voeden. Wij wel in ieder geval. Zindelijk worden, opruimen, netjes met bestek eten, omgangsvormen met an-

deren, et cetera. Het één blijkt een grotere beproeving te zijn dan het andere. Zodra ze beginnen te praten wordt het zaak om ze vooral netjes te leren praten. Het lijkt in het begin zo eenvoudig. Dolblij en trotse ouders zijn we zodra het kroost mama of papa zegt. En zonder dat het veel extra moeite lijkt te kosten leren ze, als vanzelf, meer en meer woorden en gebruiken ze meer en meer zinnen. Dag in dag uit. Ze praten!

Maar dan gaan ze op een dag naar school. En vanaf dat moment wordt het allemaal nog beter, denk je, ondanks dat je het vanaf nu ook deels uit handen geeft aan de leraren en de nieuwe omgeving met vriendjes.

Totdat ze thuiskomen en vertellen wat zij en anderen op school in hemsnaam allemaal "doen"! Ik doe mijn brood eten, hij doet mij pesten, zij doet met poppen spelen, hij doet zand scheppen, ik doe niet zingen... Het "doet" pijn aan onze oren om te horen dat onze kinderen, die voorheen algemeen beschaafd Nederlands begonnen te spreken, de plaatselijke taal net zo makkelijk onder de knie blijken te krijgen. En wat een discussies hebben we met de kinderen als we halsstarrig elke keer hen proberen te corrigeren als ze iets zeggen te doen.

Hun hebben, hun gaan, de joune, langs mij zitten, ik rij aan, ik loop aan.

En dan realiseer je je dat je kinderen qua taalvoortgang in het stenen tijdperk terecht zijn gekomen: alles is opeens kei gaaf, kei leuk, kei vies.

Bovendien zijn ook de prachtige harde g en de rollende r langzaam aan het verdwijnen terwijl de kinderen die juist zo duidelijk uitspraken.

Sinds we verhuisd zijn naar het gezellige Brabant en de kinderen naar school gaan, is taal regelmatig onderwerp van gesprek bij ons aan de keukentafel. Hou doe, ofwel; houdt u goed!

Erwin en Anne Tan zijn de ouders van drie zonen (6,5 jaar, 5 jaar en 3,5 jaar) en Anne is op dit moment zwanger van hun dochter. Het gezin is enkele jaren geleden verhuisd uit de Randstad naar Eindhoven.

is dat de leraren die dit type projecten een aantal keren hebben uitgevoerd met hun leerlingen ook zelf steeds creatiever worden in hun aanpak. Zo kunnen ze steeds meer variëren en improviseren zodra dat nodig is. Ook wordt de link naar het zaakvakonderwijs steeds meer gelegd: leraren koppelen inhouden uit methodes aan de onderzoeksprojecten. Daarnaast is het inzetten van diverse mondelinge en schriftelijke taalvaardigheden noodzakelijk om de vragen gezamenlijk te beantwoorden. Leerlingen ervaren daarmee het nut van het gebruik van deze taalvaardigheden en de reflectie daarop. Leerlingen reflecteren bijvoorbeeld gezamenlijk op de inhoud van wat ze gelezen hebben aan de hand van logboekjes. Daarnaast is ook de vorm van het taalgebruik onderwerp van reflectie: hoe is er overlegd of gepresenteerd? Tenslotte kunnen schrijfproducten de basis vormen voor reflectie op het schrijfproces.

Geïnteresseerd?

De map voor het project rond het thema van de Kinderboekenweek 2014, met alle beschreven ondersteuning is gratis te downloaden via de site voor taalcoördinatoren in Friesland (www.taalcoordinator.nl). De hier beschreven werkwijze is vooral gericht op de midden- en bovenbouw. In de map is voor de onderbouw een verhalend ontwerp ontwikkeld, waarin we ons baseren op dezelfde ideeën met betrekking tot leren.

Maaïke Pulles, Frans Hiddink en Anke Herder werken als onderzoeker bij het Lectoraat Taalgebruik & Leren aan de NHL Hogeschool.

Bronnen:

- Bereiter, C. (2002). *Education and mind in the knowledge age*. Mahwah: Lawrence Erlbaum Associates.
- Mercer, N. & Littleton, K. (2007). *Dialogue and the development of children's thinking. A sociocultural approach*. New York: Routledge.